

Dvoufaktorová modifikace Inventáře poslušnosti vůči autoritě¹

Poslušnost vůči autoritě

Člověk má větší tendenci přisuzovat názorům autorit větší váhu, bez ohledu na to, zda je považuje za správné a pravdivé, díky čemuž je těmito názory více ovlivněn. Tento jev se projevuje tak, že člověk cítí jakousi povinnost požadavkům autorit vyhovět. Fenomén poslušnosti vůči autoritě (*authority bias*) byl dokázán a zpopularizován především díky slavnému Milgramovu experimentu, který je veřejně znám jako studie, dokazující, že i běžný člověk je schopen krutého zacházení s lidmi, pokud se ocitne v obdobné situaci. Milgram tehdy dokázal, že toto hrubé jednání vůči druhým pod vlivem autority není způsobené špatnou náturou člověka, nýbrž je pouze výplodem poslušnosti a respektu k autoritám. Za přítomnosti autority lidé nejsou schopni myslet a jednat zcela racionálně a morálně, díky čemuž snadno podlehnou vlivu okolností a smyslu pro povinnost (Gough a kol., 2013).

Výsledek Milgramova experimentu poukázal na to, že 63 % participantů (26 osob ze 40) experimentátora uposlechlo a v udělování elektrošoků pokračovalo až do maximální možné „dávky“, tj. 450 V. 6 osob odmítlo v experimentu pokračovat na úrovni 150 V, ostatní participantů dosáhli hranice minimálně 300 V (Reicher & Haslam, 2017).

V souvislosti s psychologickým zkoumáním poslušnosti vůči autoritě se nejčastěji skloňuje systematické vyvražďování Židů za druhé světové války. Právě výpovědi obžalovaných v souvislosti s těmito činy, kteří se obhajovali tím, že pouze plnili rozkazy nadřízených a jsou tudíž nevinní, vedly Milgrama k onomu experimentu na Yale University (Výrost & Slaměnik, 2008).

Tímto experimentem Milgram dokázal, že nepravosti, které prováděli Němci za druhé světové války, nebyly způsobeny vrozenou nenávisť či nemorálním cítěním, nýbrž především respektem k autoritám v tehdejší Německu. Milgramův výzkum potvrdil, že Američané jsou vůči autoritě úplně stejně konformní a jsou schopni pod tlakem autorit obdobně nemravných činů, což tehdy americkou společnost pochopitelně pobouřilo.

Inventář poslušnosti vůči autoritě

Pro tuto malou studii jsme si vybrali *Inventář poslušnosti vůči autoritě* (Vršťálová & Traxler, 2020/2021)². Autoři se s ohledem na tehdejší dění inspirovali vládními nařízeními v rámci pandemie

¹ Data a další informace o této zprávě jsou dostupné na adrese: <https://dostal.vyzkum-psychologie.cz/stat4?i=113>

² Tento inventář vznikl v rámci předmětu Psychometrika 1 na Katedře psychologie Filozofické fakulty Univerzity Palackého. Práce i data jsou dohledatelná na stránce: https://dostal.vyzkum-psychologie.cz/pmlab/zpravy/zprava0229_2.pdf

COVID-19. Všechny položky inventáře byly formou oznamovacích vět v první osobě, přičemž respondent následně volil jednu z následujících možností:

nesouhlasím – spíše nesouhlasím – spíše souhlasím – souhlasím.

Položky byly následně obodovány od 1 do 4 bodů, kde 4 body svědčily pro úplný souhlas a naopak. Výjimku tvořily 4 reverzní položky, které byly samozřejmě skórovány přesně naopak. Respondentům byla v náhodném pořadí předložena tato tvrzení:

1. Nosil/a jsem správně nasazenou roušku všude tam, kde mi ukládal zákon.
2. Obcházel/a jsem záměrně nařízení (např. schválně jsem pil/a či jedl/a, abych si mohl/a sundat roušku; nezakrýval/a jsem si rouškou nos apod.).
3. Používal/a jsem dezinfekci připravenou u vstupů do budov a obchodů.
4. Dodržoval/a jsem dvoumetrové rozestupy.
5. Zůstával/a jsem v barech, hospodách apod. i po státem nařízené zavírací době.
6. Navštěvoval/a jsem utajené „párty“ a podobné akce.
7. Stýkal/a jsem se s lidmi patřícími do ohrožené skupiny (např. prarodiče).
8. Pohyb venku jsem omezil/a na cesty do práce, za rodinou a na cesty nezbytně nutné k obstarání toho nejnnutnějšího.

Další informace ohledně metody sběru dat, výzkumného souboru apod. naleznete v původní zprávě autorů, viz pozn. pod čarou výše.

Uvedený set testových položek autoři podrobili faktorové analýze při zvolení metody hlavní osy. Autorům se, dle jejich slov, vyplnil předpoklad jednofaktorového modelu. My bychom však chtěli předpokládat, že tento model má faktory dva. Položky bychom rozdělili na dva bloky: 1-4 a 5-8, protože se domníváme, že první čtyři položky vypovídají o něčem, co bychom mohli pojmenovat jako „Plnění vládních nařízení“, naproti tomu poslední čtyři položky bychom pojmenovali jako „Sociální kontakt“. V této malé studii si chceme ověřit, zda data podporují náš předpoklad dvoufaktorového modelu.

Jednofaktorový model

Nyní prezentujeme výsledky, které sami autoři uvádějí v původní zprávě. Set testových položek autoři podrobili faktorové analýze při zvolení metody hlavní osy. Sutinový graf podpořil jejich předpoklad jednofaktorového modelu. Dále autoři testovali faktorové náboje a prováděli test položka-celek. Položky č. 5 a 7 měly nejslabší náboje, což si autoři inventáře odůvodnili jako neúmyslné obcházení vládních nařízení. Z testu položka-celek autoři konstatovali nejnižší korelaci

vůči celku u položky č. 7 a následně přiznali její případné vyloučení v revizi testu. Pro zjištění reliability škály byl použit Cronbachův koeficient alfa, z nějž lze konstatovat vnitřní konzistenci metody 0,739, což je považováno za uspokojivé.

Dvoufaktorová modifikace v rámci konfirmativní faktorové analýzy

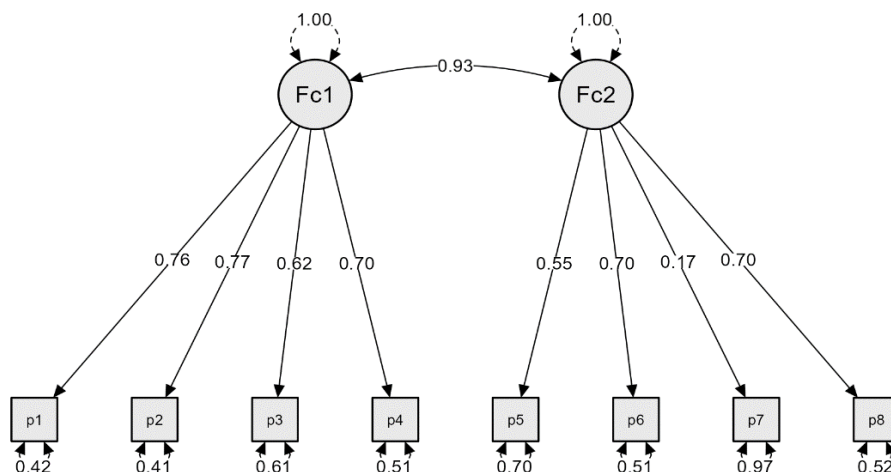
V rámci naší teorie jsme předpokládali dvě subškály – „Plnění vládních nařízení“ (1-4) a „Sociální kontakt“ (5-8). K ověření tohoto předpokladu jsme využili konfirmatorní faktorovou analýzu (dále jen CFA). CFA vyšla uspokojivě ($\chi^2 = 1595,694$, $df = 28$, $p < 0,004$, $CFI = 0,987$, $TLI = 0,981$, $RMSEA = 0,054$).

Faktorové náboje v případě našeho dvoufaktorového modelu byly následující, viz „Estimate“:

Factor loadings

Factor	Indicator	Symbol	Estimate	Std. Error	z-value	p	95% Confidence Interval	
							Lower	Upper
Factor 1	p1	λ_{11}	0.765	0.034	22.318	< .001	0.697	0.832
	p2	λ_{12}	0.767	0.035	21.813	< .001	0.698	0.836
	p3	λ_{13}	0.623	0.032	19.181	< .001	0.559	0.687
	p4	λ_{14}	0.703	0.032	21.916	< .001	0.640	0.766
Factor 2	p5	λ_{21}	0.547	0.043	12.630	< .001	0.462	0.632
	p6	λ_{22}	0.700	0.045	15.701	< .001	0.613	0.788
	p7	λ_{23}	0.173	0.036	4.831	< .001	0.103	0.244
	p8	λ_{24}	0.696	0.043	16.190	< .001	0.611	0.780

Můžeme konstatovat, že faktorový náboj položky č. 7 je velmi nízký a položková analýza ukázala, že korelace této položky vůči ostatním položkám je taktéž velmi nízká, proto by bylo vhodné uvažovat o jejím vyřazení. V případě vyřazení položky č. 7 by CFA vypadala o něco příhodněji ($\chi^2 = 1562,116$, $df = 21$, $p < 0,006$, $CFI = 0,990$, $TLI = 0,983$, $RMSEA = 0,058$).

Z uvedeného grafu vyplývá, že korelace mezi oběma faktory činí 0,93, což svědčí o opravdu úzké souvislosti mezi subškálami. Bylo by tedy na místě zvážit, zda se opravdu jedná o faktory dva, anebo by bylo vhodnější předpokládat pouze jeden faktor tak, jak tomu bylo v původním modelu.

Pro zjištění reliability subškál jsme, obdobně jako autoři inventáře, použili Cronbachův koeficient alfa. U subškály, námi pojmenované jako „Plnění vládních nařízení“, se Cronbachův koeficient alfa rovnal 0,742. V případě subškály, pojmenované jako „Sociální kontakt“, vyšel Cronbachův koeficient alfa 0,394. Zatímco v případě první subškály jsme dosáhli vyššího Cronbachova koeficientu alfa než u původního jednofaktorového modelu, druhou subškálu považujeme za vnitřně nekonzistentní. Nicméně po vyřazení položky č. 7 se Cronbachův koeficient alfa pro subškálu „Sociální kontakt“ rázem zvýšil na 0,520.

Literatura

Gough, B., McFadden, M., & McDonald, M. (2013). *Critical social psychology: An introduction*. Bloomsbury Publishing.

Reicher, S., & Haslam, S. A. (2017). Revisiting Milgram's shock experiments. *Social psychology: Revisiting the classic studies*, 108.

Slaměník, I., & Výrost, J. (2008). *Sociální psychologie*. Grada.